

Qualitative and Content Evaluation of Future-Oriented Articles on "Driver Analysis": A Systematic Review Approach

Mohammad Nasser Adib Mehr¹, Masoumeh Hashemi², Nassibeh Hashemi³

Received: 23-04-2023

Accepted: 17-09-2023

Abstract

This study provides a systematic review of articles related to "Driver Analysis" to offer an overview of this method. As "Driver Analysis" is a key research method in futures studies, researchers unfamiliar with this field often encounter shortcomings in its application, leading to less effective research outcomes. The primary question explored is the extent to which articles on "Driver Analysis" have adhered to a proper methodological framework and what recommendations they offer. Using the "Driver Analysis" method, 30 articles were collected, of which 17 Persian and English articles were selected for review. Among the Persian articles, only two included prescriptions and scenarios, while the rest lacked these elements. In contrast, all the English articles provided prescriptions, though none included scenarios. Additionally, many of the reviewed articles highlighted components such as "trend creation" and "driver activation."

Keywords: Driver analysis, Systematic review, Scenario development, Processing, Future research field.

1. Corresponding Author. PhD Student in Futures Studies, Faculty of Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran mnadib@yahoo.com

2. MSc Graduate in Political Science, Faculty of Law and Political Science, Islamic Azad University of Takestan, Takestan, Iran m.hashemi1907@gmail.com

3. MSc Graduate in Tourism Management, Faculty of Tourism, Semnan University, Semnan, Iran nasibeh_hashemi@yahoo.com

ارزیابی کیفی و محتوایی مقالات معطوف به آینده با موضوع «تحلیل پیشران»؛ رویکرد مرور نظام‌مند

محمدناصر ادیب‌مهر^۱، معصومه هاشمی^۲، نسیم هاشمی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۰۳

چکیده

در این پژوهش تلاش شده است با مرور نظام‌مند مقالات مرتبط با «تحلیل پیشران»، برآیندی از این روش ارائه شود. از آنجاکه «تحلیل پیشران» یکی از شیوه‌های کاربردی و مهم روش تحقیق در رشته آینده‌پژوهی به‌شمار می‌رود، پژوهشگرانی که با رشته آینده‌پژوهی آشنایی ندارند، در به‌کارگیری این روش دچار نقایصی هستند که موجب شده است پژوهش‌های صورت‌گرفته، با هدف مطلوب فاصله داشته باشد. سؤال اصلی در این پژوهش این است که مقالات نوشته‌شده با موضوع «تحلیل پیشران»، تا چه میزان توانسته‌اند در چارچوب یک روش صحیح حرکت کنند؟ و چه تجویزهایی در این مقالات ارائه شده است؟ در این تحقیق از روش «تحلیل پیشران» استفاده شده و تعداد ۳۰ عنوان مقاله گردآوری و از بین آن‌ها ۱۷ مقاله فارسی و انگلیسی با موضوع «تحلیل پیشران» انتخاب، بررسی و مطالعه شده است. در مقالات فارسی، تنها در دو مورد تجویز و سناریو درج و ارائه شده بود. سایر مقالات فاقد تجویز و سناریو بودند. اما در مقالات انگلیسی، در همه موارد تجویز ارائه شده بود؛ ولی هیچ‌یک از موارد دارای سناریو نبودند. تقریباً در بسیاری از مقالاتی که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته به مؤلفه‌هایی مثل «روندسازی» و «فعال‌سازی پیشران»‌ها اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل پیشران، مرور نظام‌مند، سناریونویسی، روندسازی.

۱. دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشکده مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
mnadib@yahoo.com
۲. کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تاکستان، تاکستان، ایران
m.hashemi1907@gmail.com
۳. کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران
nasibeh_hashemi@yahoo.com

مقدمه

مرور نظام‌مند^۱، یک روش تحلیل مبتنی بر منابع ثانویه است که با استفاده از رویکردهای مبتنی بر تکرار، به گردآوری و تحلیل داده‌ها می‌پردازد. منظور از منابع ثانویه همان کتاب‌ها، مقاله‌ها یا آمار و ارقام پیشین است. پیشینه پژوهش و مبانی نظری در مقابل منابع دست‌اول مانند مصاحبه و مشاهده قرار می‌گیرند.

روش مرور نظام‌مندانه از انواع روش تحقیق کیفی است که برای بررسی پدیده‌ها و شناسایی مقوله‌ها براساس ادبیات پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش به‌ویژه زمانی مفید است که ادبیات پژوهش در زمینه پدیده مورد مطالعه غنی باشد. در چنین شرایطی، با روش نظام‌مند می‌توان مقوله‌های زیربنایی پدیده مورد مطالعه را شناسایی، طبقه‌بندی و تلخیص کرد. ابزار اصلی در این روش، گردآوری داده‌ها و مطالعات کتابخانه‌ای است (حبیبی، ۱۴۰۰، ص. ۲۳۰).

به‌دلیل بمباران اطلاعات، مطالعات ضعیف، تناقضات موجود در نتایج مطالعات، از دست‌دادن زمان و سرمایه و شناسایی نیازهای پژوهشی، مطالعه مروری ضروری است. از خصوصیات اصلی مرور نظام‌مند این است که دارای پایایی بالا یعنی تکرارپذیری است و در چند مرحله انجام می‌شود و در ابتدا بسیار گسترده و با حساسیت بالا است و در مراحل آخر اختصاصی می‌شود. این روش مطالعه، ابزاری قوی برای مطالعه و تشخیص همه‌جانبه و تحلیل مطالعات مرتب برای پاسخگویی به پرسش‌های تحقیق مورد نظر است. در این روش، مرور نظام‌مند پژوهش‌های کاربردی که پدیده مورد مطالعه را به کار گرفته‌اند، انجام می‌شود (حبیبی، ۱۴۰۰، ص. ۲۳۰). «مرور نظام‌مند» در عرصه پژوهش یکی از روش‌هایی است که همواره پژوهشگران و تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران را به نکات مطلوب و قابل توجهی می‌رساند؛ که البته برخی مواقع هم ممکن است نتیجه‌ای از آن حاصل نشود.

در این روش پژوهشگر با درپیش گرفتن یک «سیر مطالعاتی»، تعدادی مقاله، کتاب و منبع علمی را مطالعه و از رهگذر بررسی این منابع به نتایج و جمع‌بندی‌هایی می‌رسد که می‌تواند برای سایر پژوهشگران و محققان راهگشا باشد.

1. Systematic Literature Review

در این نوشتار، ما با انتخابات موضوع «تحلیل پیشران»^۱ درصدد هستیم این روش تحقیقی را در آثار و منابع علمی موجود بررسی و نتایج آن را به صورت یک جمع‌بندی ارائه کنیم. با توجه به اینکه تجزیه و تحلیل پیشران‌ها یکی از روش‌های رشته «آینده‌پژوهی» محسوب می‌شود، این روش می‌تواند به پژوهشگران در حوزه آینده کمک‌های شایانی کند. در تحقیق حاضر، ما حدود ۳۰ عنوان مقاله را با موضوع «تحلیل پیشران» گردآوری و از بین آنان ۱۱ مقاله فارسی و ۶ مقاله انگلیسی را انتخاب، بررسی و مطالعه کردیم که این مقالات هر یک به تناسب موضوع محتوایی خود از روش «تحلیل پیشران» استفاده کرده بودند. سؤال ما در این مقاله این است که مقالات نوشته شده با موضوع «تحلیل پیشران» چقدر توانسته‌اند در چارچوب یک روش صحیح آینده‌پژوهی حرکت کنند و نویسندگان این مقالات چقدر توانسته‌اند با بهره‌گیری از روش‌های صحیح «تحلیل پیشران» موفق به ارائه تجویزهای مؤثر، روندسازی و... شوند؟

بر این اساس، ما با مطالعه متون مقالات موجود و تحلیل این مقالات، درصدد ارزیابی و تحلیل آن‌ها برای انطباق با روش «تحلیل پیشران» هستیم.

مبانی نظری پژوهش

آینده‌پژوهی - تحلیل پیشران

آینده‌پژوهی حوزه‌ای بین‌رشته‌ای است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع و شناخت روندها در رویدادهای مختلف، تصویر آینده را برای ما تا حدودی ممکن می‌سازد (حسینی‌مقدم، ۱۳۹۱، ص. ۱).

درباره مفهوم آینده‌پژوهی تعاریف زیادی ارائه شده است، دکتر سهیل عنایت‌الله آینده‌پژوهی را «علم مطالعه آینده‌های ممکن؛ محتمل و مرجح و بین مایه‌ها و اسطوره‌های هر کدام تعریف می‌کند» (گوردون، ۱۳۹۳، ص. ۱۷).

در یک تعریف ساده و درعین حال بسیار ژرف، «آینده‌پژوهی علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب فردا عنوان شده است» (گوردون، ۱۳۹۳، ص. ۱۳)

آینده‌پژوهی حوزه‌ای میان‌رشته‌ای شامل تلاش برای شناخت حوادث و رویدادهای آینده است

(یوسفی و دیگران، ۱۳۹۸، ص. ۷۸). توانایی و حفظ یک چشم‌انداز جامع و علمی از آینده و استفاده از این چشم‌انداز برای اتخاذ برنامه‌های مفید در حوزه موردنظر، از ویژگی‌های دانش آینده‌پژوهی است (عیوضی، ۱۳۹۳، ص. ۳۱). آینده‌پژوهان برای مطالعه آینده از سه رویکرد بهره می‌گیرند: رویکرد تجویزی یا هنجاری، رویکرد تصویرسازی، رویکرد تحلیلی - اکتشافی (علی‌احمدی، ۱۳۸۶، ص. ۵).

تاکنون روش‌های گوناگونی در آینده‌پژوهی به‌کار گرفته شده که برخی از مهم‌ترین این روش‌ها عبارتند از: توفان فکری (هم‌اندیشی)، تحلیل روند، پیش‌روندها، برون‌یابی روندها، مدل‌سازی، شبیه‌سازی، تحلیل تاریخی و سناریوسازی (پدرام، ۱۳۸۸، ص. ۱۰).

از آنجاکه در این مرور نظام‌مند، هدف ما «تحلیل پیشران» است، بنابراین ما به مباحث نظری در حوزه «تحلیل پیشران» می‌پردازیم. در متون آینده‌اندیشی، پیشران‌ها اشاره به نیروهای عمده شکل‌دهنده آینده جهان دارند. بدیهی است که پیشران‌ها به‌صورت غیرمستقیم بر حوزه‌های مختلف تأثیرگذارند؛ به‌عبارت‌دیگر، پیشران‌ها مؤلفه‌ها یا عوامل اصلی شکل‌دهنده روندها هستند که باعث ایجاد تغییر در یک حوزه مورد مطالعه می‌شوند (گودرزی و دیگران، ۱۴۰۱، ص. ۱۸).

به‌عبارت‌دیگر، پیشران‌ها نیروهای بزرگ تغییر هستند؛ پیشران این پتانسیل را دارد که صحنه را با تحولی اساسی روبه‌رو سازد. پیشران‌ها از دو جهت برای ما دارای اهمیت هستند: از یک سو در مقام توصیف، که آینده را براساس آن توصیف می‌کنیم؛ و از سوی دیگر تجویزهایی که برای تغییر در آینده ارائه می‌شوند نیز متکی به همین نیروهای پیشران است (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴، ص. ۱۸۷).

روش پژوهش

در این تحقیق از روش مرور نظام‌مند و مطالعه منابع کتابخانه‌ای بهره گرفته شده است؛ حدود ۳۰ عنوان مقاله را گردآوری و از بین آن‌ها ۱۷ مقاله فارسی و انگلیسی را با موضوع «تحلیل پیشران» انتخاب، بررسی و مطالعه کردیم که این مقالات هریک به‌تناسب موضوع محتوایی خود از روش «تحلیل پیشران» استفاده کرده بودند.

از مقالات مندرج در نوشتار، ۱۱ مقاله به زبان فارسی و ۶ مقاله هم به زبان انگلیسی هستند که ما به‌عنوان منابع اصلی مورد استفاده قرار داده‌ایم.

مقالات منتخب ما در بخش زبان فارسی از نظم به‌نسبت خوبی تبعیت می‌کنند؛ از مجموع ۱۱

مقاله، ۳ مقاله تحلیل پیشران را در عرصه روابط بین‌الملل بررسی کرده‌اند؛ ۲ مقاله تحلیل پیشران را در چارچوب تحولات سیاسی و اجتماعی جامعه ایران، ۲ مقاله تحلیل پیشران را در حوزه رسانه، ۴ مقاله هم تحلیل پیشران را در چارچوب مدیریت شهری، آمایش شهری و گردشگری شهری بررسی کرده‌اند.

در مقالات زبان انگلیسی هم تعداد ۶ مقاله بررسی شده است که این مقالات هم دسته‌بندی تقریباً مطلوبی دارند؛ ۳ مقاله به پیشران‌های طبیعی در حوزه مصرف آب، انرژی و پوشش گیاهی و پوشش زمین پرداخته‌اند؛ ۲ مقاله به تغییرات و شرایط مدیریت شهری اشاره دارند؛ یک مقاله هم به یک ابتکار در حوزه درمان اشاره دارد که به صورت یک پیشران مورد بررسی قرار گرفته است.

تعداد مقالات فارسی	تعداد مقالات انگلیسی
۱۱ عنوان مقاله فارسی با موضوعات ذیل: ۴ عنوان با موضوع مدیریت شهری و گردشگری ۳ عنوان با موضوع روابط بین‌الملل ۲ عنوان با موضوع تحولات سیاسی اجتماعی ایران ۲ عنوان با موضوع رسانه	۶ عنوان مقاله انگلیسی با موضوعات ذیل: ۳ عنوان مقاله با موضوع پیشران‌های طبیعی در حوزه مصرف آب، انرژی و پوشش گیاهی ۲ عنوان مقاله با موضوع مدیریت شهری یک عنوان هم با موضوع بهداشت و درمان

در بخش مقالات زبان انگلیسی، سه مقاله مرور نظام‌مند هستند که پیشران‌ها را تحلیل کرده‌اند که عبارتند از:

الف) ارائه الگوی پاسخگویی به عنوان پیشران به سمت یکپارچگی پزشک و بیمارستان؛ بررسی نظام‌مند؛

ب) بررسی پیشران‌های تغییر چشم‌انداز اروپا؛ بررسی نظام‌مند؛

ج) پیشران‌های استفاده از زمین و تغییر پوشش زمین؛ بررسی نظام‌مند و کتاب‌سنجی.

نکته: در تحلیل و مرور نظام‌مند مقالات، مؤلفه‌های ذیل را بررسی می‌کنیم:

انطباق مبانی نظری با متن مقاله و قوام‌بخشی به محتوای مقاله؛

بررسی و تحلیل پیشران‌های مطرح‌شده در مقاله؛
 بررسی متن مقاله براساس «روندسازی» و «فعال‌سازی پیشران‌ها».
 در ادامه جدول مرور نظام‌مند مقالات استخراج‌شده درج می‌گردد.

جدول ۱. مرور نظام‌مند مقالات استخراج‌شده

ردیف	عنوان	ارزیابی و تحلیل مقاله
۱	پیشران‌های مردم‌سالاری در جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۱۰	توجه کامل و خوبی به ابعاد مسئله دارد؛ مبانی نظری خوبی نوشته شده است؛ در بین پیشران‌ها، به پیشران‌های سلبی و ایجابی اشاره شده است؛ پیشران ایجابی مثل برگزاری انتخابات و پیشران سلبی مثل تحریم‌های بین‌المللی و کاهش درآمدهای نفتی دولت. در تعیین پیشران‌های نهایی از روش تحلیل محتوا استفاده شده است، درحالی‌که این روش در تحلیل پیشران مرسوم نیست؛ شاید علت گرایش به روش تحلیل محتوا این باشد که نگارنده این مقاله را از دل یک رساله درسی استخراج کرده باشد؛ بدین معنی که داشتن متن رساله دکتری موجب شده است که نگارنده پیشران‌های منتخب را از دل رساله استخراج کرده باشد. ساختار و شفافیت کار اندکی با روش تحلیل پیشران فاصله دارد.
۲	پیشران‌های توسعه حزب در جمهوری اسلامی ایران	در تبیین چارچوب مسئله باید گام‌های طی‌شده با رسم نمودار و جدول تبیین می‌شد؛ مثلاً ۳۴ متغیر پرسش‌نامه‌ای در گام اول و ۱۳ متغیر مؤثرتر در گام بعدی باید بیان می‌شد و علل انتخاب و نحوه انتخاب این متغیرها بیان نشده است. باتوجه به اینکه دولت‌های هفتم و هشتم عملاً توسعه سیاسی را مبنای کار و شعار خود قرار داده بودند، به نظر می‌رسد این اقدام به‌نوعی «روندسازی» و «فعال‌سازی پیشران‌ها» محسوب می‌شود؛ بر این اساس اشاره‌ای به پیشران‌ها در مقاله نشده است. در بخش یافته‌های پژوهشی، برخی جاها توضیحات مازاد آورده شده است؛ مثلاً جداول و ماتریس‌ها خیلی طولانی نوشته شده‌اند. در بخش پیشران‌ها باید به بازنگری مواد قانونی برای توسعه فعالیت‌های حزبی اشاره می‌شد. بازنگری نهادهای نظارتی در تعامل خود با احزاب برای پویایی و شکوفایی فعالیت‌های حزبی هم از این موارد است. جای خالی اشاره به تشکل‌های دانشجویی، سندیکاها و تشکل‌های صنفی دیده می‌شد. در این تحقیق بیشتر به ابعاد حاکمیتی برای

ارزیابی و تحلیل مقاله	عنوان	ردیف
<p>فعالیت‌های احزاب اشاره شده در صورتی که بُعد اجتماعی احزاب مثل صنوف و تشکل‌ها به موازات ابعاد قانونی مهم هستند. پیشران‌های اصلی در کنش‌گری‌های سیاسی، نهادهای مدنی و اجتماعی هستند که نقش فعالی در این حوزه ایفا می‌کنند.</p>		
<p>پیشینه خوبی برای این مقاله نوشته شده است؛ دسته‌بندی خوبی هم برای پیشران‌ها از طریق روش دلفی و مصاحبه با خبرگان نوشته شده است. علاوه بر موارد مندرج در جدول یافته‌ها، پژوهشگر می‌بایست برخی پیشران‌ها را هم به صورت تجربی و میدانی قید می‌کرد. مثلاً ارتباطات غیررسمی خبرنگاران با حکمرانان که اخبار دست‌اول را برای انتشار روایت اول به دست می‌آورند. تلاش خبرگزاری‌ها و رسانه‌ها در تعریف دستورکار برای دولت‌ها و سازمان‌ها از دیگر مواردی است که می‌تواند در این مقوله گنجانده شود.</p> <p>در این مقاله زحمت زیادی برای گردآوری پیشران‌ها کشیده شده است؛ اما پژوهشگران باید از طریق شناسایی این پیشران‌ها، روندهای رسانه‌ای و تولید محتوای رسانه را هم شناسایی می‌کردند. به عنوان مثال، در این مقاله مهم‌ترین تهدید عرصه رسانه که «مخدوش شدن مرجعیت رسانه‌ای» است، مورد توجه قرار نگرفته و تجویزی هم برای آن ارائه نشده است.</p> <p>اما تهدید فوق به صورت ضمنی آورده شده که اشاره می‌کند: «ما در آینده شاهد شهروندانی خواهیم بود که هر کدام خود به تولید و انتشار خبر خواهند پرداخت».</p>	<p>شناسایی پیشران‌های مؤثر بر آینده خبرگزاری‌ها در ایران</p>	۳
<p>مبانی نظری منطقی برای مقاله نوشته شده است؛ با توجه به محتوای مقاله، در عنوان آن باید به تنظیم و تدوین خبر اشاره می‌شد؛ چون در نگاه اول این گزاره به ذهن متبادر می‌شود که در این مقاله پیشران‌هایی که بر تولید خبر و رویدادهای اجتماعی تأثیر می‌گذارند درج شده است؛ درحالی که مقصود نویسنده نحوه تنظیم و تدوین خبر است.</p> <p>با توجه به محتوای مقاله به نظر می‌رسد در عنوان مقاله اگر پیشران حذف شود، ارتباط محتوا با عنوان منطقی‌تر خواهد بود. در این مقاله بیشتر به روند تهیه و تنظیم خبر توجه شده است و پیشران‌ها فقط در عنوان آمده است. در پیشینه پژوهش ادعا شده که ۲۱ عنوان پیشران در گروه</p>	<p>تحلیل روندها و پیشران‌های مؤثر بر خبر صداوسیما در ۵ سال آینده</p>	۴

ردیف	عنوان	ارزیابی و تحلیل مقاله
		شناسایی شده‌اند اما در متن مقاله چیزی نیامده است. ظهور پیام‌رسان‌های امروزی و نقش آنها در انتشار رویدادها کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ در جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت این نوشتار با مقاله مطلوب فاصله دارد.
۵	تبیین پیشران‌های کلیدی آینده روابط ایران و عراق در افتق ۱۴۱۰	توجه خوبی به اضلاع مسئله داشته و در تبیین پیشران‌ها به مؤلفه‌های جزئی‌تر مثل اشتراکات فرهنگی، پیاده‌روی اربعین، عزیمت زائران عراقی به مشهد برای زیارت امام هشتم شیعیان امام رضا(ع)، گردشگری مذهبی و حضور طلاب و دانشجویان عراقی در حوزه علمیه و دانشگاه‌های ایران هم اشاره شده است. این مقاله دارای ساختار نسبتاً مطلوبی است؛ پیشران‌ها به‌خوبی و با استفاده از روش‌های مناسب تحقیقی که در متن کار به آن اشاره شده است (مرور منابع، دلفی، پانل خبرگی، ماتریس تحلیل اثرات متقاطع به‌وسیله نرم‌افزار میک‌مک)، استخراج و ابعاد مختلف مسئله تشریح شده است. این مقاله برای پژوهشگرانی که در حوزه عراق تحقیق می‌کنند، قابلیت زیادی دارد.
۶	آینده نظام سیاسی عراق - پیشران‌ها سناریوهای پیش‌رو	این مقاله دارای جامعیت خوبی بود؛ اما ساختار آن کامل نیست و عناوین سناریوها هم فاقد گویایی و جذابیت لازم برای مخاطب است؛ عناوین سناریوها از مهم‌ترین مؤلفه‌های ماهیتی و محتوایی آن محسوب می‌شود. مقاله شفافیت خوبی دارد و مخاطرات و چالش‌های احتمالی را خوب تشریح کرده است. در سناریوی فدرالیسم به‌خوبی تهدیدهای پیش‌رو را تبیین کرده است. در ترسیم سناریوها، عدم قطعیت‌ها مشخص نشده‌اند.
۷	شگفتی‌سازها و پیشران‌های مناسبات ایران و آمریکا در ۱۴۰۸	در جدول شاخص‌های دخیل در روابط ایران با آمریکا، جای یک مؤلفه بسیار مهم خالی است و آن ایدئولوژی انقلاب اسلامی است که منشأ تقابل آمریکا با ایران است؛ اگر این مسئله حل شود و آمریکا بپذیرد که ایدئولوژی انقلاب اسلامی در منطقه غرب آسیا ترویج و توسعه یابد، عملاً بسیاری از مشکلات حل می‌شود؛ آنچه هژمونی آمریکا را در منطقه غرب آسیا به چالش کشیده ایدئولوژی انقلاب اسلامی است که رویکرد کوبنده منافع آمریکا را در منطقه در معرض خطر جدی قرار داده است. در همان جدول ۶ مؤلفه‌هایی ذکر شده است که می‌توانستند با درایت بیشتری تلفیق شوند و به تعداد کمتری کاهش یابند. مثلاً ۴ مؤلفه به

ارزیابی و تحلیل مقاله	عنوان	ردیف
<p>برجام و برنامه هسته‌ای ایران، ۳ مؤلفه به برنامه موشکی و نهادهای نظامی ایران، ۲ مؤلفه به تروریسم، ۲ مؤلفه به لابی‌ها و ۲ مؤلفه به رهبران دو کشور اشاره دارند. ۲ مؤلفه مهم که به درستی مستقل نوشته شده‌اند عبارتند از: الف) مبادلات مالی و پولی ایران با نظام بین‌الملل ب) مسئله اسرائیل؛ این ۲ مؤلفه بسیار مهم هستند و سایر مؤلفه‌ها قابلیت تلفیق و بازننگری دارند؛ بنابراین به نظر می‌رسد در تشریح ابعاد کار، تا حدودی زیاده‌گویی شده است.</p> <p>در متن مقاله مؤلفه‌های دیگری به‌عنوان شاخص‌های دخیل نوشته شده‌اند اما اشاره نشده که این مؤلفه‌ها پیشران یا شگفتی‌ساز هستند؛ درحالی‌که ما در عنوان مقاله بر شگفتی‌سازها و پیشران‌ها تأکید کرده‌ایم. در بخش پیشران‌ها جدولی طراحی شده است که عنوان جدول، نیروهای پیشران کلیدی مؤثر بر وضعیت رابطه دو کشور ایران و آمریکا است؛ در داخل این جدول به عوامل تأثیرگذار مستقیم و غیرمستقیم اشاره شده است. با توجه به اینکه ما در روش‌شناسی آینده‌پژوهی، چیزی به نام پیشران غیرمستقیم نداریم، بهتر بود که این عوامل را براساس میزان اثرگذاری ترتیب‌بندی می‌کردند.</p>		
<p>در این مقاله پیشران‌ها به‌صورت مجزا و تفکیک‌شده استخراج نشده‌اند؛ بلکه جدولی با ۴۶ مؤلفه تحت عنوان رتبه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، به تفکیک تأثیرپذیر و تأثیرگذار آورده شده است. سناریوهای خوبی نوشته شده است؛ اما پیش از آن باید به عدم قطعیت‌ها اشاره می‌شد. با وجود این، سناریوهای خوبی ترسیم شده است.</p>	<p>شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر صنعت گردشگری - زنجان</p>	۸
<p>در ترسیم پیشران‌های کلیدی بهتر بود که از خبرگان سازمان‌ها هم نظرخواهی می‌شد. خبرگان سازمانی حتی این قابلیت را دارند که جایگزین مدیران شوند؛ چراکه اغلب مدیران سازمان‌ها غیربومی هستند و اساساً به اندازه خبرگان سازمانی به ابعاد مسائل اشراف ندارند. فراموش نشود که مدیران سازمان‌ها به‌محض استقرار بر کرسی مدیریت، از خبرگان سازمانی برای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی مشورت می‌گیرند. نکته مهم‌تر اینکه خبرگان سازمانی لزوماً پست مدیریتی ندارند، بلکه در مقام کارشناس در سازمان‌ها ایفای نقش می‌کنند. بنابراین در این پژوهش نظرخواهی از مدیران سازمان‌ها به اعتبار کار نمی‌افزاید. دست‌کم در کنار</p>	<p>شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس آینده‌پژوهی در شهرستان گرگان</p>	۹

ارزیابی و تحلیل مقاله	عنوان	ردیف
<p>مدیران باید یک کارشناس خبره هم قرار می‌گرفت. نظر دانشگاهیان نافذ و ارزشمندتر است؛ جدول پیشنهادهای تغییر کاربری پوشش اراضی شهرستان گرگان جامعیت خوبی دارد. به‌ویژه که بخش‌های سیاسی و قانونی ادغام شده و تحت عنوان عامل‌های راهبردی درج شده‌اند. کردارهای روابط مستقیم میان متغیرها براساس پاسخ متخصصان و دانشگاهیان خوب است؛ انحراف و تعارضات این دو کردار باید ما را به این نکته برساند که جای خالی خبرگان سازمان‌ها که سال‌ها در سازمان متبوع خود اشتغال و به سوابق و پیشینه مسائل اشراف داشته‌اند، دیده می‌شود.</p> <p>در بخش سیاست‌های دستوری باید فضایی پیش‌بینی شود که حکمرانان استان براساس الزامات و مصالح استانی و بومی برنامه‌ریزی‌ها را صورت دهند و تصمیمات لازم را اتخاذ کنند.</p> <p>مهم‌ترین رکن در تدوین سند آمایش، لحاظ‌کردن نظرات متخصصان و خبرگان بومی و الزامات محیطی و بومی در این سند است؛ بنابراین سیاست‌های دستوری که ناشی از جایگاه سازمانی مدیران در نهادهای حاکمیتی است، به صرف اینکه در سلسله‌مراتب اداری و سازمانی در مرتبه بالاتری قرار دارند، لزوماً نافذ نیست؛ چراکه با تغییر دولت‌ها ما شاهد چرخش‌های ۱۸۰ درجه‌ای در تصمیمات راهبردی در استان‌ها هستیم.</p> <p>اما اگر این تصمیمات براساس مؤلفه‌ها و الزامات بومی اتخاذ شوند، دلایل و براهین تدوین آنها همچنان به قوت خود باقی خواهند بود و این فرصت برای عناصر تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز بومی وجود دارد که همواره از تصمیمات خود دفاع کنند.</p>		
<p>دسته‌بندی‌های خوبی برای شناسایی پیشنهادها صورت گرفته بود؛ اما برخی موارد در ذیل این دسته‌بندی‌ها تکراری بودند؛ مثلاً در موارد مربوط به دسته اقتصاد، افزایش قیمت زمین و مسکن و تورم مسکن آورده شده که تقریباً هر دو یکی هستند؛ خوشه‌بندی‌های خوبی در جمع بندی وجود داشت.</p> <p>باتوجه به اینکه استقرار صنایع در اسلامشهر اجتناب‌ناپذیر است، به نظر می‌رسد جای خالی تجویزهای هوشمندانه برای مدیریت وضع موجود و</p>	<p>تحلیل پیشنهادهای جنوب غرب تهران - مطالعه موردی اسلامشهر</p>	<p>۱۰</p>

ردیف	عنوان	ارزیابی و تحلیل مقاله
		حرکت به سمت موقعیت مطلوب دیده می‌شود. براین اساس، بهتر است که مؤلفه‌های زیرساختی برای سکونت مردم و عمران و آبادانی منطقه در اولویت قرار گیرد. جامعیت و شفافیت مقاله خوب بود؛ اما در ساختاریافتگی جای خالی برخی تجزیه‌های هوشمندانه دیده می‌شد.
۱۱	شناسایی راهکارهای سیاستی پیشران گذار به شهر هوشمند - مطالعه موردی اهواز	از نظر نحوه نگارش و پرداخت به مسئله، مقاله خوبی نوشته شده است. در چکیده به‌خوبی به ۸ مؤلفه به‌عنوان پیشران‌های شهر هوشمند اشاره شده است که شامل «محیط هوشمند»، «اقتصاد هوشمند»، «زندگی هوشمند»، «حکمروایی هوشمند»، «مردم هوشمند»، «فناوری اطلاعات و ارتباطات»، «عوامل جانبی» و «انعطاف‌پذیری شهروندان» است. از بین این ۸ مؤلفه، ۲ مؤلفه «عوامل جانبی» و «انعطاف‌پذیری شهروندان» نیازمند تشریح بیشتر هستند تا مخاطب بتواند مصادیق آن‌ها را شناسایی و اضلاع شهر هوشمند را به‌صورت کامل درک کند. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت: جامعیت ضعیف، شفافیت کم و ساختاریافتگی، نیازمند بازنگری بیشتر و دقیق‌تر است تا مخاطب بهتر بتواند ابعاد پژوهش را درک کند.

جدول ۲. مرور نظام‌مند مقالات انگلیسی

ردیف	عنوان	ارزیابی و تحلیل مقاله
۱	تحلیل پیشران‌های مصرف آب و انرژی در چین	ارائه‌شده در دهمین کنفرانس بین‌المللی انرژی کاربردی، ۲۲ تا ۲۵ اوت ۲۰۱۸، هنگ‌کنگ این مقاله به توسعه سریع شهرنشینی و صنعتی شدن جوامع اشاره دارد که این دو پدیده موجب افزایش مصرف آب و انرژی در جوامع شده است. در ادامه، این مقاله به‌صورت ظریفی به این مسئله اشاره کرده است که صنایع علاوه‌بر انرژی، به آب هم احتیاج دارند و چین یکی از ۱۳ کشور کم‌آب جهان است. در این مقاله بر تمرکز روی رابطه آب و مصرف انرژی تأکید و تصریح شده است که مثلث تولید، انتقال و توزیع آب، نیازمند تأمین انرژی است و افزایش جمعیت، با افزایش مصرف آب و انرژی همراه است؛ بنابراین مردم باید «انرژی تجدیدپذیر» و «انرژی پاک» را در برنامه‌های مصرف خود قرار دهند.
۲	تحلیل پیشران برای پوشش	کاوش کمی و تجزیه‌وتحلیل پیشران برای فضا و ویژگی‌های تمایز

ارزیابی و تحلیل مقاله	عنوان	ردیف
<p>زمانی شبکه گیاهی اولیه بهره‌وری در استان شاندونگ چین در این مقاله تغییرات اقلیمی و فصلی برای بهره‌وری پوشش گیاهی و چرخه رشد و نمو و پویایی آن برای توسعه محیط‌زیست سالم و فاقد کربن مطرح و بررسی شده است.</p> <p>در این مقاله، پوشش گیاهی به‌عنوان یک نخ تسبیح، عناصر اقلیمی و جوی را با هم پیوند داده است؛ به این معنی که آب‌وهوا و شرایط اقلیمی، تأثیرات خود را بر پوشش گیاهی اعمال می‌کند و این عرصه یعنی پوشش گیاهی هم پیامدهای این تأثیرات را نمایش می‌دهد؛ در این حالت یک اکوسیستم شکل می‌گیرد که پوشش گیاهی این قابلیت را پیدا کرده تا فرایند جذب کربن و راه‌های کاهش دی‌اکسید کربن در جو و طبیعت را تکمیل کند.</p> <p>باتوجه به اینکه کشور چین یکی از بزرگترین مصرف‌کننده‌های انرژی‌های فسیلی است و استان شاندونگ به‌عنوان یک بارانداز نفتی برای اقتصاد این کشور ایفای نقش می‌کند، انتخاب موضوع برای این تحقیق براساس ظرفیت‌های موجود در کشور چین بوده است که معقول به نظر می‌رسد.</p> <p>باتوجه به اینکه چین بزرگترین معادن زغال‌سنگ جهان را دارد، ارائه فرمولی برای بهره‌برداری از این معادن با رعایت استانداردهای زیست‌محیطی، می‌تواند این کشور را در آینده از وابستگی به نفت بی‌نیاز کند؛ بنابراین تولید این مقالات با همین اهداف صورت گرفته که اقدامی هوشمندانه و دارای ارزش افزوده است.</p>	<p>گیاهی و بهره‌وری در استان شاندونگ چین</p>	
<p>این مقاله به «پیشران‌های تولید زباله و نخاله‌های ساختمانی» پرداخته و هدفی غایی برای مدیریت شهری ترسیم کرده که آن هدف، داشتن «شهر بدون زباله» است؛ البته منظور از زباله همان زباله‌ها و نخاله‌های ساختمانی است.</p> <p>آنچه در عنوان و موضوع فوق به ذهن متبادر می‌شود، دیدگاه بسیط و وسعت نظر پژوهشگران برای به‌خدمت‌گرفتن علوم و فنون مختلف به‌منظور رسیدن به هدفی مهم است که در آینده یکی از چالش‌های بسیار بزرگ کره زمین خواهد بود. به‌این ترتیب، انتخاب این عناوین و موضوعاتی از این دست برای تولید علم حکایت از جامعیت فکری و</p>	<p>تجزیه و تحلیل پیشران‌های منابع فلزی و غیرفلزی ساختمان در ابعاد شهری ماکائو</p>	<p>۳</p>

ارزیابی و تحلیل مقاله	عنوان	ردیف
<p>هوش محیطی پژوهشگران این کشورها در عرصه‌های مختلف دارد. در ادامه این مقاله، نویسندگان به وزن هر متر مربع ساختمان و استاندارد میزان تولید نخاله و زباله در هر متر مربع اشاره داشته‌اند و بر مبنای این مسئله، اقدام به تدوین قانونی تحت عنوان «مقررات مدیریت دفن زباله‌های ساختمانی» و نیز ایجاد نظام‌های انگیزشی برای گرایش مردم به سمت تولید «زباله‌های بی‌اثر» و در نهایت رسیدن به «مدیریت ساختمان سبز» کرده‌اند.</p> <p>مقاله مطلوب و جذابی بود که پیشران‌ها را تحلیل کرده بود؛ در بررسی‌ها برای رسیدن به علت پرداختن پژوهشگران چینی به این موضوع، به این نتیجه رسیدیم که ماکائو، منطقه‌ای جزیره‌ای و زلزله‌خیز است که هزینه‌های نقل و انتقال مصالح ساختمانی و بازسازی آن به دلیل موقعیت جغرافیایی‌اش بالاست و بهترین راه برای جلوگیری از اتلاف منابع مالی و انرژی و نیروهای انسانی، بهره‌گیری از رشته جدید آینده‌پژوهی و تحلیل پیشران در این حوزه است.</p>		
<p>این مقاله مرور نظام‌مندی است که مقالات ۱۰ سال گذشته را در ۴۵۱ رکورد بررسی کرده است؛ پیوستگی هوشمندانه توسعه در طبیعت و محیط‌زیست و تعریف پیوست‌های زیست‌محیطی برای طرح‌های توسعه‌ای، بیانگر جامعیت این کار تحقیقاتی است. با توجه به رشد سریع جمعیت شهری جهان، تغییر کاربری اراضی محیط پیرامون شهری و از بین رفتن پوشش طبیعی زمین اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد؛ از این رو شناسایی و تجزیه و تحلیل پیشران‌های توسعه‌ای و زیربنایی، یک راهبرد مهم در اولویت‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری به حساب می‌آید. این مقاله هرچند آفات توسعه شهرها و تأثیرات منفی شهرسازی در از بین رفتن پوشش گیاهی زمین را بررسی می‌کند، اما از پدیده‌های دیگری مثل جنگ‌ها که آثار مخرب‌تری بر از بین رفتن پوشش گیاهی زمین داشته‌اند، غافل بوده است.</p>	<p>تحلیل پیشران‌ها در استفاده از زمین و تغییر پوشش زمین: بررسی نظام‌مند و کتاب‌سنجی</p>	۴
<p>این مقاله مرور نظام‌مند خوبی انجام داده است که به پیشران‌های تغییر در اروپا مثل «شهرنشینی»، «کشاورزی» و «توسعه صنایع» به خوبی اشاره کرده است. در مرور نظام‌مند این مقاله ۱۴۴ رکورد (مقاله مرتبط) بررسی و مشخص شده که روند تخریب منابع طبیعی و جنگل‌ها در</p>	<p>نیروهای محرک تغییر چشم‌انداز در اروپا: بررسی نظام‌مند شواهد</p>	۵

ردیف	عنوان	ارزیابی و تحلیل مقاله
		کشورهای اروپای شرقی شدیدتر از اروپای غربی است. در بررسی عوامل، به پیشران‌های دور و نزدیک برای بررسی روند توسعه یا تخریب منابع طبیعی اشاره شده است که حکایت از دقت نویسندگان دارد. در این مقاله اشاره می‌شود که به‌کارگیری فناوری‌های نوین در توسعه کشاورزی و بهره‌برداری از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر و تحول در حوزه مصرف انرژی از مهم‌ترین راهکارهای مواجهه سالم با طبیعت است.
۶	پاسخ‌گویی ارائه‌دهنده به‌عنوان پیشران به سوی یکپارچگی پزشکی و بیمارستان؛ بررسی نظام‌مند	

جمع‌بندی و یافته‌های پژوهش

در ۵ عنوان از مقالات نوشته‌شده، از عبارت «آینده‌پژوهی» استفاده شده است، اما رشته تحصیلی هیچ‌یک از نویسندگان این مقالات آینده‌پژوهی نیست. به همین دلیل ما نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که این مقالات صددرصد با خط‌کش آینده‌پژوهی منطبق باشند؛ اما از نگاه آینده‌پژوهی، برخی از این مقالات روش‌های خوبی برای «تحلیل پیشران» و «شناسایی پیشران» و مسائل مرتبط با پیشران‌ها اتخاذ کرده‌اند.

از آنجاکه سناریونویسی یکی از مهم‌ترین خروجی‌های آینده‌پژوهی است، برخی از آثار منتشرشده به سناریونویسی هم ختم شده‌اند و سناریوهای خوبی هم از دل آنها استخراج شده است. اما جامعیت روش‌های آینده‌پژوهی را ندارند. در برخی از مقالات، «پیشران‌سازی» صورت گرفته است و در برخی مقالات هم برخی پدیده‌ها و اقدامات ابتکاری به‌عنوان پیشران شناسایی و بررسی شده‌اند.

تحلیل و بررسی تفکیکی هر یک از مقالات در چارچوب جدول ذیل نوشته شده است.

جدول شماره ۳. تحلیل و بررسی مرور نظام‌مند مقالات فارسی

ردیف	عنوان مقاله	انطباق مبانی نظری با متن مقاله از نظر قوام‌بخشی به محتوا	اشاره به روندسازی	اشاره به فعال‌سازی پیشران	تجویز	سناریو
۱	پیشران‌های مردم‌سالاری در جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۱۰	منطبق بود	اشاره نشده بود	اشاره شده بود	دارد	دارد
۲	پیشران‌های توسعه حزب در جمهوری اسلامی ایران	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	دارد
۳	شناسایی پیشران‌های مؤثر بر آینده خبرگزاری‌ها در ایران	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	دارد
۴	تحلیل روندها و پیشران‌های مؤثر بر خبر صداوسیما در ۵ سال آینده	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره نشده بود	دارد	دارد
۵	تبیین پیشران‌های کلیدی آینده روابط ایران و عراق در افق ۱۴۱۰	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۶	آینده نظام سیاسی عراق - پیشران‌ها سناریوهای پیش‌رو	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	دارد
۷	شگفتی‌سازها و پیشران‌های مناسبات ایران و آمریکا در ۱۴۰۸	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	ندارد	ندارد
۸	شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر صنعت گردشگری - زنجان	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۹	شناسایی و تحلیل	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	ندارد	ندارد

ردیف	عنوان مقاله	انطباق مبانی نظری با متن مقاله از نظر قوام‌بخشی به محتوا	اشاره به روندسازی	اشاره به فعال‌سازی پیشران	تجویز	سناریو
	پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس آینده‌پژوهی در شهرستان گرگان		بود			
۱۰	تحلیل پیشران‌های جنوب غرب تهران - مطالعه موردی اسلامشهر	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	ندارد	ندارد
۱۱	شناسایی راهکارهای سیاستی پیشران گذار به شهر هوشمند - مطالعه موردی اهواز	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	ندارد	ندارد

در مقالات فارسی، تنها ۲ مورد تجویز و یک مورد سناریو داشتیم. جدول شماره ۴. تحلیل و بررسی مرور نظام‌مند مقالات انگلیسی

ردیف	عنوان مقاله	انطباق مبانی نظری با متن مقاله از نظر قوام‌بخشی به محتوا	اشاره به روندسازی	اشاره به فعال‌سازی پیشران	تجویز	سناریو
۱	تحلیل پیشران‌های مصرف آب و انرژی در چین	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۲	تحلیل پیشران برای پوشش گیاهی و بهره‌وری در استان شان‌دونگ چین	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۳	تجزیه و تحلیل پیشران‌های منابع فیزی و غیرفیزی ساختمان در ابعاد شهری	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد

ردیف	عنوان مقاله	انطباق مبانی نظری با متن مقاله از نظر قوام‌بخشی به محتوا	اشاره به روندسازی	اشاره به فعال‌سازی پیشران	تجویز	سناریو
	ماکائو					
۴	تحلیل پیشران‌ها در استفاده از زمین و تغییر پوشش زمین: بررسی نظام‌مند و کتاب‌سنجی	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۵	نیروهای محرک تغییر چشم‌انداز در اروپا: بررسی نظام‌مند شواهد	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد
۶	پاسخگویی ارائه‌دهنده به‌عنوان پیشران به سوی یکپارچگی پزشکی و بیمارستان؛ بررسی نظام‌مند	منطبق بود	اشاره شده بود	اشاره شده بود	دارد	ندارد

در مقالات انگلیسی، در همه موارد تجویز داشتیم، اما در هیچ‌یک از موارد سناریو نداشتیم؛ که باتوجه‌به صیانتی بودن محتوایی برخی از سناریوها، ممکن است این موارد مشمول حوزه صیانتی شوند که از انتشار آنها خودداری شده است.

نکته مهم در بررسی نظام‌مند این مقالات این بود که از آنجاکه نویسندگان این مقالات فاقد تحصیلات دانشگاهی در رشته آینده‌پژوهی بودند، شیوه ورود آنان به فرایند «تحلیل پیشران»، مثل پژوهشگران حوزه آینده‌پژوهی، حرفه‌ای و اقناعی نبود.

همین امر موجب شده است که ما شاهد انتشار مقالاتی باشیم که صددرصد منطبق با شیوه‌های آینده‌پژوهی نباشد؛ اما در مسیر آینده‌پژوهی می‌توانند به کمک پژوهشگران این حوزه بیایند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در این مرور نظام‌مند، ۱۷ مقاله فارسی و انگلیسی مورد بررسی قرار گرفتند که این مقالات هریک به فراخور موضوع انتخاب‌شده، دارای ارزش ماهوی و ارزش علمی خوبی بودند؛ در این مقالات خلأهایی وجود داشت که این خلأها صرفاً با حضور یک دانش‌آموخته یا دانشجوی

متخصص رشته آینده‌پژوهی جبران‌پذیر بودند. به‌عنوان مثال، حتی در آن ۲ مقاله که گفته شد سناریوهای خوبی نوشته شده بود، نگارش سناریوها از منظر آینده‌پژوهی حرفه‌ای و جذاب نبود. همان‌طور که در یکی از مقالات بررسی‌شده روشن شد، برخی ابتکارات و اقدامات از سوی سیاست‌گذاران، این قابلیت را دارند که تبدیل به پیشران و روند در فضای اجتماعی شوند؛ بنابراین پژوهشگران ما می‌توانند این‌گونه مسائل را در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی که مبتلابه جامعه هم هستند، به‌عنوان دستمایه برای تولید علم استفاده کنند.

روش تحقیق مرور نظام‌مند، یکی از روش‌های مهم و جامع است که قابلیت‌های بالایی برای ارزیابی محتوایی و کیفی تولیدات علمی دارد؛ بنابراین توجه استادان محترم به این روش موجب می‌شود که این روش از مهجور بودن خارج شود.

یکی از مهم‌ترین مزیت‌های روش تحقیق مرور نظام‌مند این است که دیدگاهی کلان و افقی وسیع را پیش‌روی پژوهشگر ایجاد می‌کند؛ بنابراین اقبال به این روش موجب گسترش نظر در پژوهشگران خواهد شد.

پیشنهادها

باتوجه‌به اینکه روش مرور نظام‌مند یکی از روش‌های مطلوب اما مهجور برای تحلیل تولیدات علمی محسوب می‌شود و از آنجاکه این روش قابلیت ارزیابی ضمنی و کیفی تولیدات علمی را داراست، ضرورت دارد که استادان محترم روش تحقیق و استادان محترم دروس تخصصی نیم‌نگاهی به این مسئله داشته باشند تا دانشجویان و پژوهشگران را بیش‌ازپیش با این روش آشنا کنند.

باتوجه‌به اینکه رشته‌های جدید مثل آینده‌پژوهی، کارآفرینی و مدیریت فناوری در زمره رشته‌های خاص و پراقبال هستند، بهترین شیوه برای تولید علم در این حوزه تلاش متخصصان این حوزه برای توسعه علم است؛ اما اگر پژوهشگران سایر حوزه‌ها تمایل به نگارش مقاله و تولید اثر در این حوزه داشتند، توصیه مؤکد می‌شود که یکی از اعضای تیم پژوهشی لزوماً دارای تحصیلات مرتبط با آن رشته باشد؛ زیرا در این صورت احتمال بروز خطا کمتر و احتمال تولید معلومات مستدل و مطلوب برای مورد استناد قرارگرفتن همواره بیشتر خواهد بود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اسدی، علی‌اکبر و راستگو، محمدزمان (۱۳۹۸). آینده نظام سیاسی عراق: پیشران‌ها و سناریوهای پیش‌رو. *مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۸ (۲ (۳۰))، ۱۴۹-۱۷۰.
- آریمن‌منش، محمد؛ جوانشیری، احمد و مدیرشانه‌چی، محسن (۱۳۹۸). شگفتی‌سازها و پیشران‌های مناسبات ایران و آمریکا در ۱۴۰۸. *آینده‌پژوهی ایران*، ۴ (۱)، ۱۱۷-۱۴۰.
- آریمن‌منش، محمد؛ قاسمی، حاکم و قربان‌زاده‌سوار، قربانعلی (۱۴۰۱). پیشران‌های توسعه‌ت حزب در جمهوری اسلامی ایران. *تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۱۴ (۵۳)، ۷۵-۹۱.
- البرزی دعوتی، هادی و نصرالهی، اکبر (۱۳۹۷). تحلیل روندها و پیشران‌های مؤثر بر خبر صداوسیما در ۵ سال آینده. *پژوهش‌های ارتباطی (پژوهش و سنجش)*، ۲۵ (۲ (۹۴))، ۱۰۳-۱۲۷.
- پدرام، عبدالرحیم و احمدیان، مهدی (۱۳۹۴). آموزه‌ها و آموزه‌های آینده‌پژوهی. تهران، مؤسسه افق آینده‌پژوهی راهبردی.
- پدرام، عبدالرحیم و همکاران (۱۳۹۶). آینده‌پژوهی، مفاهیم و روش‌ها. تهران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، چاپ اول.
- پورحیب، عسکری؛ کریمی‌مله، علی و توسلی رکن‌آبادی، مجید (۱۳۹۹). پیشران‌های مردم‌سالاری در جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۱۰. *آینده‌پژوهی ایران*، ۵ (۲)، ۹۳-۱۱۷.
- حبیبی، آرش (۱۳۹۴). روش پژوهش پیشرفته. تهران، انتشارات نارون دانش.
- حسینی‌مقدم، محمد (۱۳۸۹). کاربرد آینده‌پژوهی در علوم سیاسی با تکیه بر روش تحلیل لایه‌لایه علت‌ها. *فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۲۳، ۱۶۹-۱۸۸.
- خاکساری رفسنجانی، علی و لطفی، اکبر (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل پیشران‌های مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری شهری با تأکید بر آینده‌نگاری و سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر زنجان). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری*، ۸ (۸)، ۲۴-۳۸.
- خزلی ویزدانی، سیامک؛ علی‌اکبری، اسماعیل؛ ادیبی سعدی‌نژاد، فاطمه؛ جودکی، حمیدرضا و توکلی‌نیا، جمیله (۱۴۰۰). تحلیل ساختاری پیشران‌های مؤثر بر تحولات فضایی پسرکانه جنوب غرب کلان‌شهر تهران، مطالعه موردی: شهرستان اسلامشهر. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۱ (۴۲)، ۲۲۰-۲۳۷.
- سجادیان، مهیار و فیروزی، محمدعلی (۱۴۰۱). شناسایی راهکارهای سیاستی پیشران‌گذار به شهر هوشمند - مطالعه موردی کلان‌شهر اهواز. *فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۲ (۴۳)، ۵۲-۷۹.
- صدیقی، الهام؛ سلمان ماهینی، عبدالرسول؛ میرکریمی، سیدحامد؛ دلیری، حسن و فث، برایان (۱۳۹۸). شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس آینده‌پژوهی در شهرستان گرگان. *آمایش سرزمین*، ۱۱ (۲)، ۲۰۵-۲۳۳.

- صلواتیان، سیاوش و مسعودی، سارا (۱۳۹۵). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر آینده خبرگزاری‌ها در ایران. *فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، ۱۷ (۳۴)، ۴۷-۶۸.
- علی‌احمدی، علیرضا؛ ثقفی، فاطمه و فتحیان، محمد (۱۳۸۶). ارائه متدولوژی تحلیل روند برای شکل‌گیری استراتژی و آینده‌نگاری. *مدیریت فردا*، ۵ (۱۸)، ۴-۱۴.
- عیوضی، محمدرحیم (۱۳۹۳). آینده علوم سیاسی در ایران از نظر تا واقعیت. *فصلنامه علمی - پژوهشی سیاست متعالیه*، ۲ (۵)، ۲۹-۴۳.
- گودرزی، محسن؛ مبینی دهکردی، عبدالله و معظمی گودرزی، محمد (۱۴۰۱). تبیین پیشران‌های کلیدی آینده روابط ایران و عراق در افق ۱۴۱۰. *آینده‌پژوهی/تغیلات اسلامی*، ۳ (۱)، ۱۱-۴۰.
- گوردون، تودور و کلیتون گلن، جروم (۱۳۹۳). دانشنامه بزرگ روش‌های آینده‌پژوهی. ترجمه مرضیه کیقبادی و فرخنده ملکی‌فر، جلد اول، تهران: نشر تیسرا.
- مسعودی، امیدعلی (۱۳۸۴). آینده‌نگری چالش‌های نظارت الکترونیکی در جامعه اطلاعاتی ایران. پایان‌نامه دکتری، گروه علوم ارتباطات، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- ملکی‌فر، عقیل و همکاران (۱۳۸۵). الفبای آینده‌پژوهی؛ علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب فردا. تهران آصف.
- یوسفی، اشکان؛ کشاورز ترک، عین‌اله و نهادی، هادی (۱۳۹۸). بررسی تأثیر مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر آینده امنیت ملی ج.ا.ایران. *راهبرد دفاعی*، ۱۷ (۶۶)، ۶۹-۹۶.

(ب) منابع انگلیسی

- Allan, A., Soltani, A., Abdi, M. H., & Zarei, M. (2022). Driving forces behind land use and land cover change: A systematic and bibliometric review. *Land*, 11(8), 1222.
- Li, Y., Wang, S., & Chen, B. (2019). Driving force analysis of the consumption of water and energy in China based on LMDI method. *Energy Procedia*, 158, 4318-4322.
- Long, Y., Li, Z., Song, Q., Cai, K., Tan, Q., & Yang, G. (2022). The dynamic stock-flow and driving force analysis of the building metal and non-metal resources at a city scale: An empirical study in Macao. *Circular Economy*, 1(1), 100004.
- Lu, Z., Chen, P., Yang, Y., Zhang, S., Zhang, C., & Zhu, H. (2023). Exploring quantification and analyzing driving force for spatial and temporal differentiation characteristics of vegetation net primary productivity in Shandong Province, China. *Ecological Indicators*, 153, 110471.
- Plieninger, T., Draux, H., Fagerholm, N., Bieling, C., Bürgi, M., Kizos, T., ... & Verburg, P. H. (2016). The driving forces of landscape change in Europe: A systematic review of the evidence. *Land use policy*, 57, 204-214.
- Trybou, J., Gemmel, P., & Annemans, L. (2015). Provider accountability as a driving force towards physician-hospital integration: a systematic review. *International journal of integrated care*, 15.

